

БӨЛІМ: ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰРАЛДАР

Ағылшын тілін оқытуда мнемотехника әдістерін қолданудың маңыздылығы.

ЖАРИЯЛАНДЫ
11.05.2024СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/152998/>

Ағылшын тілін оқытуда мнемотехника әдістерін қолданудың маңыздылығы.

Мақалада оқуда қиындықтары бар ағылшын тілі сабақтарында мнемотехниканың әртүрлі әдістерін қолданудың сынау тәжірибесі жинақталған. Мнемотехниканың принциптеріне, әдістері мен тәсілдеріне, жұмыс формаларына талдау жасалған. Дамытатын мнемоникалық кестелерді құрастыру және есте сақтау жолдары қарастырылады.

«Балаға оған белгісіз сөздерді үйретіңіз ол ұзақ уақыт бойы жататйды немесе бекер зардап шегеді, бірақ осы сөздердің жиырмасын суреттермен байланыстырыңыз оларды жылдам үйреніңіз. /К.Д.Ушинский/

Көбінесе ағылшын тілінде сөздерді жаттау, олардан сөйлемдер құру оқушылардың көпшілігінде қызығушылық тудырмайды. Көптеген қолайсыз ережелер, ерекше жағдайлардың көптігі, жалпылау мүмкін емес сөйлеуді қолданудың үлкен бөлігі — мұның бәрі пәнді оқуға теріс әсер етіп, «қорқыныш пен жиіркенішті» шабыттандырады және нәтижесінде оқушылардың білімінің нашарлауына әкеледі.

Педагогика ғылымының ең маңызды міндеті – жалпы оқу процесін жоспарлауды жетілдіру және оқушылардың танымдық іс-әрекетін басқару тиімділігін арттыру. Табысқа жетудің шарты білім, дағды, ақпаратты тауып, онымен жұмыс істей білу ғана емес, сонымен бірге мәселені шешуге шығармашылықпен қарай білу. Сондықтан оқушының субъективтілігіне, оның құзыреттілігін дамытуға көңіл бөлуге негізделген, оқушыға бағытталған, дамытатын білім беру технологиялары сұранысқа ие болып отыр. Осындай технологияның бірі — мнемотехника.

Мнемотехника — ақпаратты есте сақтауды және жаңғыртуды, әрине сөйлеуді дамытуды қамтамасыз ететін әдістер мен әдістер жүйесі. Мнемоникалық қабылдау мен

сабаққа деген қызығушылықтың арасындағы ең тығыз байланысты атап өту керек, өйткені мнемотехниканың ішкі қоры ерекше, бай, алуан түрлі (бұл белсенділіктің өзгеруі, эмоционалдық көтерілу, түрлі-түсті бейнелер, жарқын ассоциация, және қолжетімділік, қарапайымдылық және т.б.). Жетістік дәні – мнемотехниканың мектеп оқушыларын бейжай қалдырмауы, бір сөзбен айтқанда, олардың қызығушылығын тудыруы. Өйткені, қызығушылықсыз алынған білім адамның белсенді игілігіне айналмай, пайдалануға жарамсыз, өлі, қатып қалған жүк болып қалатыны белгілі.

Ағылшын тілін меңгеруде және оқуда қиындықтары бар балалардың дамуында мұндай проблемаларды жиі кездестіреміз, мысалы:

- сөздік қоры нашар;
- сөйлемдегі сөздерді үйлестіре алмау;
- дыбыстың айтылуын бұзу;
- монолог құрастыра алмау;
- нашар диалогтік сөйлеу;
- үйлесімді сөйлеудің нашар дамуы;
- қалыптаспаған психикалық процестер;
- белсенділік қарқынының бұзылуы;
- қарқынды психикалық белсенділікпен тез сарқылу;
- әртүрлі ойлау түрлерінің жетілмегендігі.

Мнемотехниканың әдістемелері оқушыларға осы проблемаларды жеңуге және оқу материалын жақсы түсінуге көмектеседі.

Мнемотехника грек тілінен аударғанда «mnemónica» – «есте сақтау өнері». Мнемотехника – ақпаратты есте сақтауды және жаңғыртуды тиімді қамтамасыз ететін әдістер мен тәсілдер жүйесі. Сабақ барысында мнемотехниканың әр түрлі әдістері тексерілді.

Зерттеушілер мнемотехниканың келесі әдістерін топтарға бөліп ажыратады: ассоциативті сызбалар (мнемотабицалар немесе графикалық әдіс), дыбыстық ассоциациялар (немесе түйінді сөз әдісі), аралас әдіс, «әріп-бейнелер», тізімдік әдіс, рифмалар, ертегілер — ассоциациялар, схемалық — суретті мнемотехника, «материал», «саусақ» мнемотехникасы.

Психологиядан белгілі болғандай, мектеп оқушыларының арасында есте сақтаудың әртүрлі түрлері (көру, есту, қозғалыс, сөздік, эмоционалды-бейнелі) жетекші орын алады, сондықтан балаларда ақпаратты қабылдау және өңдеу арналары бірдей емес. Әр адамның ақпаратты қабылдаудың және өңдеудің өзінің ең таныс тәсілі бар. Бұл тәсіл

бойынша балалар ақпаратты алудың ең таныс тәсіліне сәйкес үш топтың біріне бекітіледі. «Визуалдар» (негізінен қабылдаудың көру арнасына негізделген), «аудиалдар» (негізінен естуге бағытталған) және «кинестетика» (дене мен қозғалыс сезімдерін ұнататын) бар.

Ассоциативті, бейнелі байланыстарға назар аудару сабақ материалын тереңірек өңдеуге және ұзақ (өте жиі еріксіз) есте сақтауға әкеледі. Оқу материалын көрнекі визуалды бейне түріне айналдыру немесе оны бұрыннан бар біліммен ассоциация принципі бойынша салыстыру арқасында мнемотехника үлкен жүйелілікті, оқушылардың барлық үш категориясында жаңа білімді меңгеру туралы хабардарлықты қамтамасыз етеді, өйткені ақпаратты қабылдаудың барлық үш арнасы қатысады: есту (ақпаратты айту), визуалды (ақпаратты визуалды қабылдау), кинестетикалық (ақпаратты кодтау және нобайлау), зерттелетін материалға қызығушылық тудырады. Логика арқылы ғана емес, сонымен қатар қиял, эмоциялар (ішкі көріну) арқылы «өткен» ақпарат жадта берік, ұзағырақ сақталады. Абстрактілі объектілер, фактілер көрнекі, есту немесе кинестетикалық көрінісі бар бейнелермен ауыстырылады. Көптеген адамдар белгісіз, дерексіз мағынасы бар сөздерді есте сақтау қиынғасоғады. Есте қалған ақпарат бірнеше күннен кейін жадтан жоғалады. Күшті және жеңіл есте сақтау үшін сөзді мазмұнмен толтыру керек (мнемотехника әдістерін қолдану). Оны нақты жарқын визуалды, дыбыстық бейнелермен, күшті сезімдермен байланыстыру қажет.

Мнемотехника сыныпта көмекші функцияны орындайды, бірақ кейбір оқушылар үшін оның рөлі әлдеқайда маңызды. Оқыту процесінде мектеп оқушыларының жеке және жас ерекшеліктеріне бағыт-бағдар беру, олармен жұмыс жасауда олардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес келетін арнайы әдіс-тәсілдерді қолдану, табиғатқа қолайлы оқытудың негізі болып табылады.

Мнемотехниканың негізгі принциптері мен ережелері:

1. Жақсы ұсынылған нәрсені есте сақтау оңайырақ және жақсырақ.

2. Немен әрекет ету, манипуляциялау керек екенін есте сақтау оңайырақ және жақсырақ.

Есте сақтау ол ұсынылған формада емес, қайта кодталған (трансформацияланған) түрінде жақсырақ болады. Жақсы түсінетін нәрсені есте сақтаған дұрыс. Нені байланыстыра алғаныңызды, байланыстырғаныңызды, байлағаныңызды есте сақтаған дұрыс.

Қазіргі уақытта есте сақтауды жеңілдететін көптеген әдістер мен тәсілдер әзірленді.

Мнемотехника әдістері:

Крок әдісі (француз тілінен *croquis* – сызу, схема, эскиз) – символдау әдісі немесе

суретті жазу әдісі.

Балалар заттардың, жануарлардың, адамдардың, құбылыстардың, ұғымдардың эскиздік сызбаларын салғанда, олар сызғандарының барлығын жадында оңай қалпына келтіреді. Крокинг әдісі бойынша жұмыс істегенде бірнеше күрделі ойлау процестері бір уақытта қосылады.

Символизация әдісі – барлығы дерлік қолданатын ең көп тараған мнемоникалық әдістердің бірі. Символизация техникасы есте сақтаудың бірінші кезеңіне – ақпаратты көрнекі бейнелерге кодтау кезеңіне жатады. Бұл әдісті қолдану кезінде есте сақтаудың барлығы төрт кезеңі бөлінеді:

- бейнелерге кодтау (есте сақтауға дайындық);
- қиялдағы бейнелердің байланысы (есте сақтау);
- ақпараттың ретін есте сақтау;
- мидағы ақпаратты бекіту.

Айталық ағылшын тілінде sawl – жорғалау сөзін еске сақтау үшін бірінші дыбыстық ассоциация тудыру қажет – орысша «кролик» сөзіне ұқсайды, енді осы сөзге мағынаны қосу керек яғни жорғалап бара жатқан кролик. Осы ассоциация арқылы біз сөздің айтылуы мен мағынасын байланыстырып, бейнеледік. Осы әдіс арқылы ақпаратты есте сақталуы жүзеге асады.

Символизация немесе кодтау – ақпаратты есте сақтауға дайындау.

Бейнелі ойлауды қолдану әдісі (эйдетизм немесе эйдотехника) — бұл бейнелі есте сақтаудың бір түрі, ол заттың сезім мүшелеріне әсерін тоқтатқаннан кейін оның жарқын көрнекі бейнесін жаңғырту мүмкіндігінен тұрады.

Эйдетизм құбылысы, әсіресе балалық шақта айтарлықтай кең таралған. Эйдетизм — интеллекттің қалыптасуының негізгі «киттерінің» бірі.

Кескінді елестетейік. Мысалы, мысық. Алдымен тек шартты белгілеу бар. Енді сол нысанды (мысықты) тағы бір рет елестетіңіз, оған мұқият қараңыз. Енді біз түсті, өлшемдерді және т.б. көрдік. Осылайша, жадта бейнені қалпына келтіру кезінде ой дамудың бірнеше сатысынан өтеді:

- белгілеу («мысық»); You imagine a cat;
- бояу (белгілі бір мысықты, оның түсін есте сақтаңыз); You see its colour.
- «жандандыру» (біз оның не істейтінін көрдік); You see how the cat makes any moves.
- бөлшектермен байыту (мысық неде жатыр, қай жерде орналасқан);

Add some information f. e Where does the cat lie? Where it is situated ?

— кескінге кіру (қазір мысық — біз); Now you must get into character.

— кескінді басқару. Next you manage the character.

Ассоциативті тізбектер әдісі (немесе «нонсенс» әдісі)

Бұл шағын күлкілі әңгімеде немесе ертегіде сөздердің бір-бірімен байланысып тұруында жатыр. Оның үстіне 1-ші сөздер 2-ші, 2-ші 3-ші, т.б., секірмей жалғанады. Мұндай ойында балалар сөздер тізбегін тез есте сақтайды.

Трансформация әдісі (трансформация)

Бұл әдіс тек есте сақтауды ғана емес, логикалық ойлауды да дамытады, себебі ол себеп-салдар байланысын орнату қабілетіне негізделген. Сөздер бірінен соң бірі жалғасады дегендей, олардың арасында ортақ нәрсе, оларды байланыстыратын нәрсе бар.

Цицерон әдісі (кеңістіктегі ақпаратты байланыстыру)

Белгілі бір жерде немесе бөлмеде бейнелерді ойдан шығарудағы Цицерон әдісінің мәні.

Қолдау әдісі (әріптік-цифрлық әдіс)

Балалар белгілі бір сөздердің, дыбыстардың, сандардың т.б мағынасын байланыстыру арқылы ақпаратты есте сақтайды. Сандарды, күндерді, телефон нөмірлерін есте сақтаудың ең оңай трюктерінің бірі. Әр санға сәйкес өмірдегі заттарға ұқсас сөздермен бейнелейді Мысалы 1- столб, 2- аққу, 3- құс, 4- төңкерілген орындық , 5- орақ, 6 шие.жеті- шалма, 8-гитара ,9 - шарик,10- гольф таяқшасы мен добы . Енді осы сөздерге ақпаратты орналастыруға болады.

«Кирк» әдісін қолдану мысалдары ретінде мнемо квадрат, мнемо трек, мнемо кесте, коллажды келтіруге болады.

Мнемо-кесте — белгілі бір ақпаратты қамтитын схема. Мнемоникалық схеманың мәні мынада: әрбір сөз немесе шағын сөз тіркесі үшін сурет (бейне) ойластырылады; осылайша, бүкіл мәтін схемалық түрде сызылады, бұл диаграммаларға — сызбаларға қарап, бала ақпаратты оңай есте сақтайды. Mnemotables үш нұсқада ұсынылуы мүмкін:

Мнемоникалық шаршы - мнемо тректің немесе мнемоникалық кестенің құрылымдық бірлігі. Бұл белгілі бір ақпараты бар жеке схемалық қарапайым сызба. Әрбір сурет сөзді, сөздердің тіркесін немесе қарапайым қысқа сөйлемді білдіреді.

Мнемоникалық кесте танымның көрнекі және практикалық құралы ретінде өз қызметін атқаруы үшін ол бірқатар талаптарға жауап беруі керек: оның көмегімен

игерілуі тиіс негізгі қасиеттер мен қатынастарды анық көрсету; қабылдауға оңай және қолжетімді болуы көбею және онымен әрекет ету үшін; балаларды дамыту.

Мнемоникалық кестемен жұмыс істеу бірнеше кезеңнен тұрады:

I кезең. Кестені қарап, онда не көрсетілгенін талдау.

II кезең. Ақпаратты қайта кодтауды жүзеге асыру (абстрактілі белгілерден кескіндерге түрлендіру).

III кезең. Таңбалар (бейнелер) бойынша қайталау, яғни есте сақтау әдістері пысықталуда.

IV кезең. Мимикалық кестенің графикалық нобайы.

V кезең. Әрбір кесте көрсетілген кезде оны бала қайта жасай алады.

Мнемотаблица көмегімен оқушылар :

Әңгіме құрастыруды, әдеби шығармаларды қайталауды, тақпақ жаттауды үйренеді, балалардың мәтінді қайталауға құштарлығы пайда болады. Қоршаған әлем туралы білімдерін кеңейтеді.

Айтылым алгоритмін құра алады, өз ойларын сөйлем түрінде дұрыс тұжырымдауға үйренеді, сөздік қоры молаяды.

Сөйлеудің барлық бөліктерін қолдана бастайды, бірақ әлі күнге дейін оларды әрдайым дәл қолдана бермейді.

Жалпы ұғымдарды меңгереді. Жалпы ұғымдарды түрлермен, сөз тіркестерімен немесе сөйлемдермен сирек ауыстыра алады.

Сабақтас сөздерді, синонимдерді таңдауға, күрделі сөздерді жасауға арналған кейбір тапсырмалар оларға қол жетімді болады.

Грамматикалық құрылымы жақсарады, ақпарат образды және жүйелі түрде кестеге түскен соң балаға түсіну және оны қолдану қиынға соқпайды.

Психикалық процестер мен қабілеттер дамиды: бақылау, логикалық және қиялды ойлау, зейін, шығармашылық қиял, есте сақтау, табандылық.

Ақыл-ой белсенділігі, тапқырлық, байқағыштық, салыстыру, маңызды қасиеттерді бөліп көрсету қабілеті артады.

Графикалық сызбаларды сала отырып, ұсақ моторикасы жақсарады.

Ақпаратты қайта кодтауға үйренеді, яғни абстрактілі белгілерді кескінге айналдырады.

Ұялшақтықты жеңеді, аудитория алдында өзін еркін ұстайды.

Тәжірибе көрсеткендей, бұл әдіс балаларға сөздерді, сөйлемдерді және мәтіндерді іздеуді және есте сақтауды айтарлықтай жеңілдетеді.

Қорытындылай келе есте сақтаудың негізгі процестері – алынған ақпаратты есте сақтау, сақтау, тану және жаңғырту. Олардың жиынтығында олар ойлау мен сөйлеумен тығыз байланысты мнемоникалық процесті құрайды. Жад өнімділігі есте сақтау көлемі мен жылдамдығымен, сақтау ұзақтығымен, тану жылдамдығымен, сақталған материалды дәл және анық жаңғыртуға дайындығымен анықталады.

Әр адамның жеке есте сақтау қабілеті бар, бұл айырмашылықтар мыналармен сипатталады: есте сақтау жылдамдығы және алынған ақпаратты сақтаудың беріктігі және қайта жаңғыртудың қарапайымдылығы. Бұл жоғары жүйке қызметінің туа біткен ерекшеліктеріне де, білім мен тәрбиеге де байланысты. Психологиялық процесс ретінде есте сақтау бірте-бірте және кезең-кезеңімен дамиды, әрбір келесі кезең алдыңғысына негізделеді, ол негізінен жүйе құрайды.

Баланың оқу-танымдық әрекетінде есте сақтаудың маңызы зор. Бұл оның дамуының және тұлға болып қалыптасуының маңызды шарты. Ал балаларды мақсатты және жүйелі түрде есте сақтауға тәрбиелеу баланың мнемоникалық әрекеттің жаңа тәсілдерін меңгеруіне мүмкіндік береді. Ес баланың психикалық әрекетінің жеке түріне айналады. Мнемотехникалық құралдарды қолдану ерікті есте сақтау мен жаңғыртуды меңгеру үшін барынша қолайлы жағдайлар жасауға, сонымен қатар бейнелі есте сақтаудың даму деңгейін тиімді арттыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

Андреева И.В. Мнемотехника бастауыш сынып оқушыларын валеологиялық қамтамасыз етудегі педагогикалық технология ретінде: И.В. Андреева. – Петербург: 2004. – 152 б.

Локалова Н.П. Үлгерімі төмен оқушыға қалай көмектесуге болады. Психодиагностикалық кестелер: кіші мектеп оқушыларын орыс тілін, оқуды және математиканы оқытудағы қиындықтардың себептері мен түзетулері / Н.П. Локалова.- М.: Өс-89, 2007.- 127 б.

Матюгин И.Ю., Рыбникова И.К. Есте сақтау, елестету, қиялдау қабілеттерін дамыту әдістері: «Учитель» баспасы. — Волгоград, 1999. — 52 б.

Черемошкина Л.В. Балалардың есте сақтау қабілетін дамыту / Л.В. Черемошкина: Прок. студенттерге арналған жәрдемақы. жоғарырақ оқулық мекемелер.- М .: «Академия» баспа орталығы, 2005.- 96 б.

Черемошкина Л.В., Осинина Т.Н. Мектеп оқушыларының мнематикалық қабілеттері оқу материалын жаңғыртудың табысты факторы ретінде / Л.В. Черемошкина, Т.Н. Осинина. - Оқыту психологиясы. — 2011. — No 4. — 21-36 б.

Шадриков В.Д. Мнематикалық қабілеттер: дамыту және диагностика / В.Д. Шадриков, Л.В. Черемошкина.- М.: 1990.- 176 б.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.